

ПРАКТИКА РЕАЛІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

THE PRACTICE FOR FINANCIAL POLICY OF UKRAINE IN CASE OF THE RUSSIAN FEDERATION'S MILITARY AGGRESSION

Сидорчук А.А.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів імені С.І. Юрія,
Тернопільський національний економічний університет

Sydorchuk Anatoliy

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor, Department of Finance named after S. Yuriy,
Ternopil National Economic University

У статті розглянуто практику реалізації фінансової політики України в умовах військової агресії Російської Федерації. Проаналізовано стан вітчизняної бюджетної, грошово-кредитної та боргової політики у 2014–2018 рр. Діюча практика реалізації вітчизняної фінансової політики засвідчила її переорієнтацію на потреби безпеки та оборони країни. Однією з проблем, яка повинна бути вирішена у майбутньому, є питання обліку та підвищення ефективності використання бюджетних коштів у цій сфері. Дослідження результативних показників фінансової політики показало, що економіка країни все ще оговтується від анексії частини території та бойових дій на сході країни (зростання економіки, яке спостерігається починаючи з 2016 р., не досягло показника 2013 р.) та що спостерігається зростання боргового навантаження на державний бюджет України починаючи з 2013 р.

Ключові слова: фінанси, фінансова політика, бюджет, дефіцит бюджету, бюджетна політика, грошово-кредитна політика, індекс споживчих цін, державний борг, боргова політика, військова агресія.

В статье рассмотрена практика реализации финансовой политики Украины в условиях военной агрессии Российской Федерации. Проанализировано состояние отечественной бюджетной, денежно-кредитной и долговой политики в 2014–2018 гг. Действующая практика реализации отечественной финансовой политики показала ее переориентацию на нужды безопасности и обороны страны. Одной из проблем, которая должна быть решена в будущем, является вопрос учета и повышения эффективности использования бюджетных средств в этой сфере. Исследование результативных показателей финансовой политики показало, что экономика страны все еще оправляется от аннексии части территории и боевых действий на востоке страны (рост экономики, который наблюдается начиная с 2016 г., не достиг показателя 2013 г.) и что начиная с 2013 г. растет долговая нагрузка на государственный бюджет Украины.

Ключевые слова: финансы, финансовая политика, бюджет, дефицит бюджета, бюджетная политика, денежно-кредитная политика, индекс потребительских цен, государственный долг, долговая политика, военная агрессия.

Since 2014, the Ukrainian economy is operating in extremely unfavorable conditions. Russian aggression caused significant losses (first of all human, economic) to Ukraine, caused serious destruction of infrastructure in the Donetsk and Lugansk regions, a loss of export potential industries for Ukraine (metallurgy, coal industry, transports, etc.). The paper deals with the practice for financial policy of Ukraine in case of the Russian Federation's aggression. The basic types of the financial policy include fiscal policy, monetary policy and public debt management policy. The state of the public budget, monetary and debt management policy in the years 2014-2018 have analyzed. Despite the fact that since 2014 the imbalances of public finances intensified due to objective factors (the war in the east, the annexation of the Crimea, reduction of GDP), the limit of State budget deficit in relation to GDP managed to withstand at the level close to the optimal. The current practice of implementing domestic financial policy has shown its orientation to the needs of the country's security and defense. One of the problems that need to be addressed in the future is the issue of accounting and improving the use of budgetary resources in this area. The study of effective financial policy indicators showed that the country's economy is still recovering from the annexation of part of the territory and fighting in the east (the growth of the economy, which has been observed since 2016, has not reached

the level of 2013), and from 2013, the growth of debt load on the State Budget of Ukraine. The trend in 2016-2018 indicates positive dynamics in the reduction of the debt-to-GDP ratio of Ukraine. The negative aspect of such a debt management policy is the annual growth of expenditures on servicing public debt, which creates the effect of «reduction» to finance other important areas for the state budget expenditures. The implementation of the main components of financial policy in today's conditions and the impact of individual factors on its realization indicators open prospects for further research in this area of financial science.

Key words: finances, fiscal policy, budget, budget deficit, budget policy, monetary policy, consumer price index, public debt, debt management policy, military aggression.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. На сучасному етапі розвитку фінансової системи України механізм формування її фінансової політики знаходиться у процесі інституційних перетворень. Це зумовлено потребами вирішення постійно змінюваних питань соціально-економічного розвитку країни та забезпечення її безпеки. Фінансова політика України у сучасних умовах повинна здійснювати не лише сприятливий вплив на розвиток економіки, поліпшення добробуту населення, а й на підвищення обороноздатності країни, що зумовлено військовими діями на Сході України та анексією частини території Російською Федерацією.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Вагомий внесок у дослідження основ фінансової політики держави та особливостей її реалізації в сучасних умовах зробили українські вчені В. Дем'янишин, В. Опарін, Ю. Радіонов, Т. Сіташ, В. Федосов, С. Юрій та ін. Проте вивченню основних параметрів фінансової політики України в умовах військової агресії Російської Федерації належна увага не приділяється.

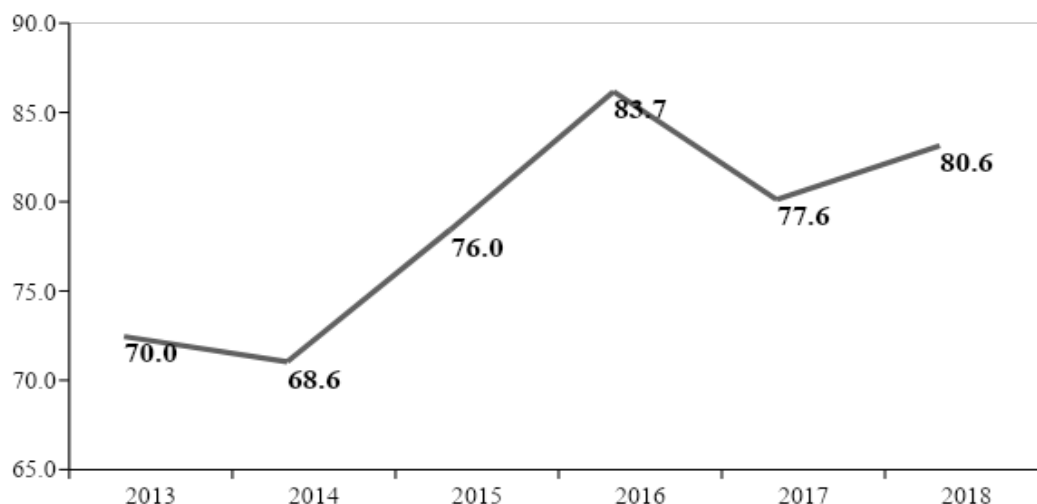
Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою дослідження є аналіз фінан-

сової політики України в умовах військової агресії Російської Федерації у 2014–2018 рр.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. До основних видів фінансової політики держави можна віднести бюджетно-податкову політику, грошово-кредитну політику та політику управління державним боргом [1, с. 36]. В основі фінансової політики держави лежить бюджетно-податкова політика, яка пов'язана з формуванням та виконанням бюджетів усіх рівнів. Оскільки впродовж 2013–2018 рр. державний бюджет України виконувався з дефіцитом, робимо припущення, що повноцінного виконання своїх функцій (які проявляють себе через видатки бюджету) держава не змогла забезпечити лише за рахунок власних податкових надходжень.

На рис. 1 наведено дані про динаміку обсягу дефіциту державного бюджету України за період 2013–2018 рр.

Дані рис. 1 свідчать, що обсяг дефіциту державного бюджету України в абсолютному вираженні збільшився із 70 млрд грн у 2013 р. до 80 млрд грн у 2018 р. Водночас зростання впродовж аналізованого періоду відбувалося нерівномірно, хвилеподібно. Так, до 2016 р. дефіцит державного бюджету України стрімко зростав із 70 млрд грн у 2013 р. до майже 84 млрд у 2016 р.

Рис. 1. Динаміка обсягу дефіциту державного бюджету України за 2013–2018 рр., млрд грн
Джерело: побудовано автором за даними [2; 7]

Насамперед, такі тенденції були зумовлені економічною кризою 2014–2015 рр. (падінням реального ВВП) та втратою бази оподаткування Автономної Республіки Крим та Донбасу. Водночас зросли видатки держбюджету, пов'язані з «докапіталізацією» НАК «Нафтогаз» (понад 100 млрд грн), націоналізацією комерційного (до грудня 2016 р.) «ПриватБанку», покриттям дефіциту Пенсійного фонду, а також зростанням витрат, зумовлених розширенням внутрішньої міграції (внаслідок бойових дій на сході країни) [8, с. 11]. З початком економічного зростання у 2016–2018 рр. обсяг дефіциту дещо скоротився порівняно з рівнем свого максимуму в 2016 р. і станом на кінець 2018 р. становив 80,6 млрд грн.

Основними джерелами покриття дефіциту бюджету в Україні служать надходження від приватизації, а також випуск облігацій внутрішньої державної позики. При цьому невиконані плани з приватизації в останні роки призводять до необхідності додаткової емісії державних цінних паперів, що, своєю чергою, збільшує державний борг.

На рис. 2 наведено дані відношення дефіциту державного бюджету України до обсягу ВВП за період 2013–2018 рр.

Дані рис. 2 свідчать, що на відміну від абсолютних значень відносний показник відношення обсягу дефіциту державного бюджету України до ВВП за період 2013–2018 рр. характеризується позитивною динамікою до скорочення. Зокрема, якщо в 2013 р. цей показник становив 4,78% ВВП, то в 2018 р. зменшився до рівня свого оптимального значення – 2,27% від обсягу ВВП. Тобто, незважаючи на те що починаючи з 2014 р. посилюлися дисбаланси державних фінансів, зумовлені об'єктивними чинниками (війною на Сході, анексією Криму, скороченням реального виробництва), граничний обсяг дефі-

циту державного бюджету по відношенню до ВВП удалося втримати на рівні, близькому до оптимального [10].

Ураховуючи початок збройної агресії Російської Федерації на Сході України, у межах реалізації бюджетної політики держави актуальним є дослідження загального обсягу видатків державного бюджету України на оборону. На рис. 3 представлено загальний обсяг видатків державного бюджету України на оборону та питому вагу таких видатків у загальних видатках державного бюджету України за 2013–2018 рр.

Дані рис. 3 свідчать про підвищення видатків державного бюджету на фінансування потреб оборони з 15,3 млрд грн у 2013 р. до 86,6 млрд грн у 2018 р., або майже у 5,5 рази. Збільшення таких видатків відбувалося темпами, що перевищували зміну загального обсягу видатків державного бюджету України. Це підтверджується зростанням питомої ваги видатків на оборону у видатках державного бюджету з 3,6% у 2013 р. до 8,7% у 2018 р.

Ключовим дестабілізуючим чинником проведення грошово-кредитної (монетарної) політики впродовж досліджуваного періоду 2013–2018 рр. стала девальвація гривні. На рис. 4 представлено динаміку індексу споживчих цін (ІСЦ) в Україні за період 2013–2018 рр.

Дані рис. 4 свідчать, що за аналізований період спостерігаються значні інфляційні тенденції, особливо з початком збройної агресії Російської Федерації у 2014–2015 рр. За цей період сумарна інфляція до показника 2013 р. становила понад 60%. Після 2016 р. в Україні спостерігалось суттєве уповільнення темпів інфляції, проте вона знаходиться на рівні 10% на рік, що також є високим показником порівняно з високорозвиненими країнами з ринковою економікою. Такі значні темпи інфляції можуть

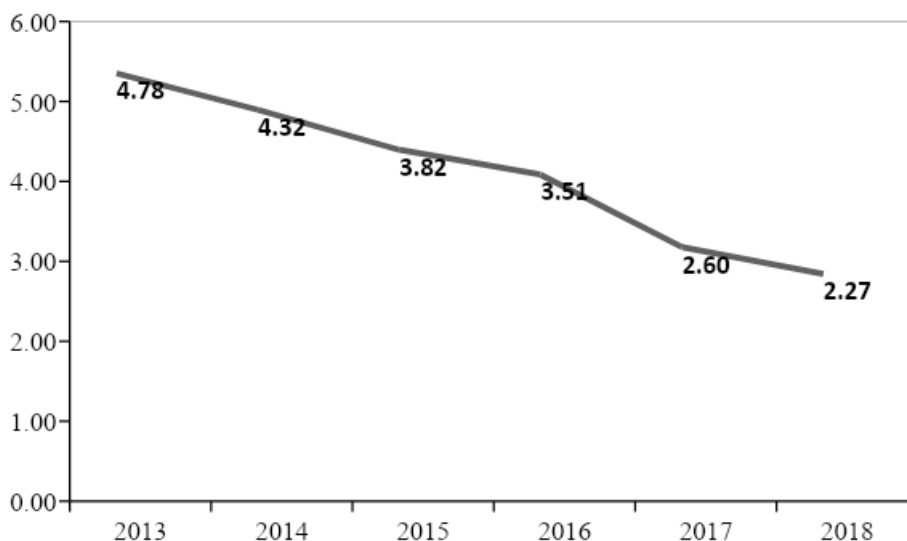
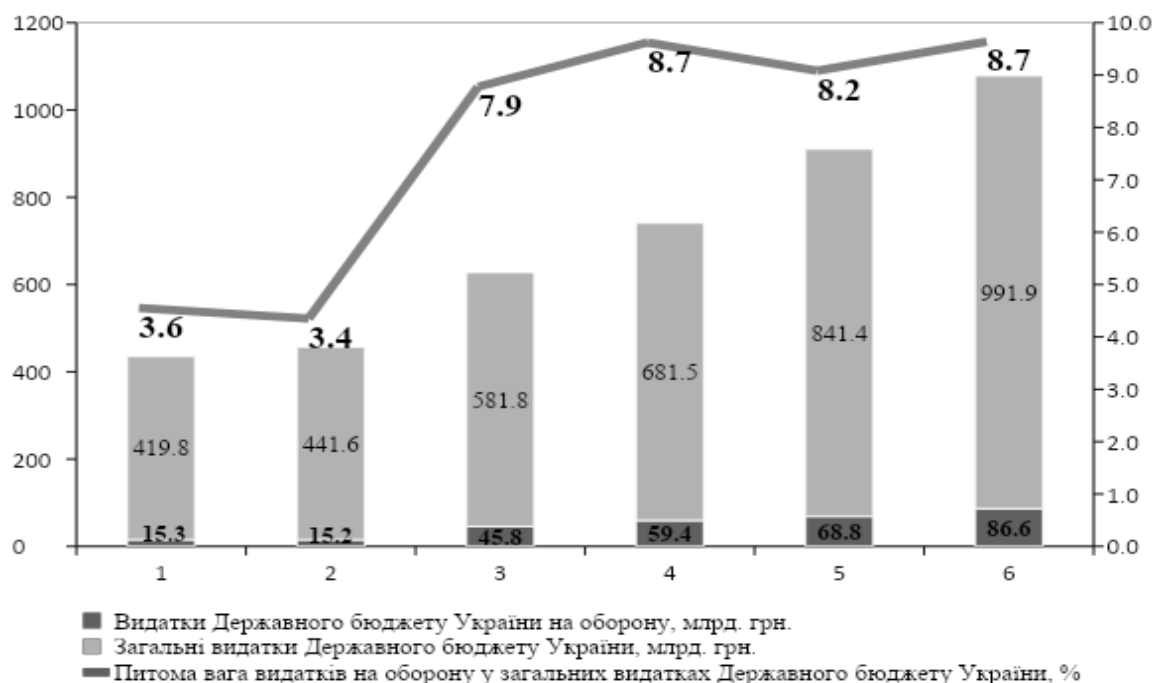

Рис. 2. Відношення дефіциту державного бюджету України до обсягу ВВП за 2013–2018 рр., %
Джерело: побудовано автором за даними [2; 7; 9]

Рис. 3. Динаміка видатків державного бюджету України на оборону за 2013–2018 рр.

Джерело: побудовано автором за даними [2; 7]

Рис. 4. Динаміка індексу споживчих цін за 2013–2018 рр., %

Джерело: побудовано автором за даними [11]

бути зумовлені зміною грошової маси в обігу, які суттєво перевищують темпи росту ВВП.

На рис. 5 представлено динаміку процентних ставок НБУ за період 2013–2018 рр.

Дані рис. 5 свідчать, що динаміка розміру облікової ставки НБУ як ключового інструмента монетарної політики України впродовж 2013–2018 рр. характеризується неоднозначними тенденціями. Зокрема, значні інфляційні очікування і необхідність утримувати певний рівень інфляції в умовах девальвації національної грошової одиниці призвели до зростання

розміру облікової ставки у три рази – із 6,5% до 22% у 2015 р. Подальші кроки щодо стабілізації економічної ситуації в країні і зменшення інфляційних очікувань у 2016 та 2017 рр. сприяли її зменшенню до рівня 13,5%. Проте на кінець 2018 р. її розмір знову зріс до 18%. Таким чином, аналіз даних рис. 4 та рис. 5 засвідчив, що основними завданнями грошово-кредитної (монетарної) політики України у 2013–2018 рр. стали стабілізація курсу національної грошової одиниці після значної девальвації у 2014 р. та підтримка рівня грошової маси в обігу, яка

Рис. 5. Динаміка зміни облікової ставки Національного банку України за 2013–2018 рр. станом на кінець відповідного року, %

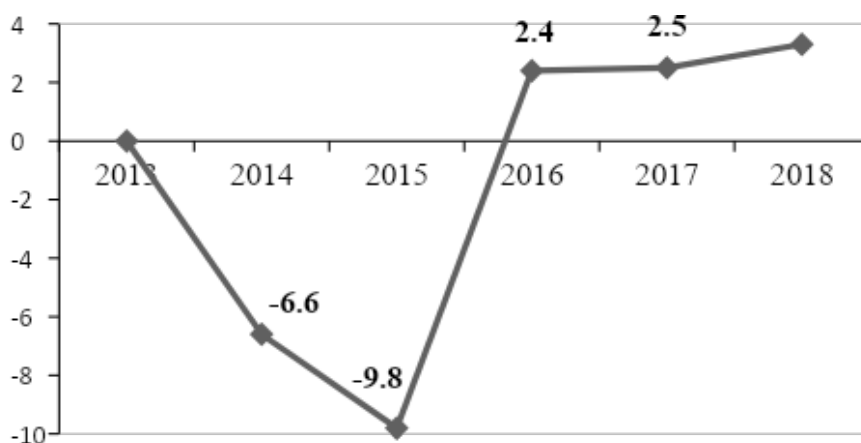
Джерело: побудовано автором за даними [12]

забезпечила б відновлення економічного зростання в умовах анексії території та бойових дій на Сході України.

Стан реалізації фінансової політики України визначається результативними показниками – темпами зростання економіки та станом боргової політики України. Починаючи з 2014 р. економіка країни функціонувала в украй несприятливих умовах. Російська агресія завдала Україні суттєвих утрат (передусім людських, економічних), спричинила серйозну руйнацію інфраструктури на території Донецької та Луганської областей, утрату частини експортного потенціалу (металургія, вугільна промисловість) і, як результат, утрату зовнішніх ринків збуту даної продукції. Тому окремим результативним показником реалізації фінансової політики України розглянемо питому вагу витрат державного бюджету України на оборону країни.

Динаміку зміни реального ВВП за 2013–2018 рр. представлено на рис. 6.

Наведені на рис. 6 дані свідчать про глибоку економічну кризу в Україні у 2014–2015 рр. та поступове (хоча й невеликими темпами) економічне зростання у 2016–2018 рр. Якщо в I півріччі 2014 р. промисловість знизилася на 4,7%, то за результатами року падіння становило 10,7%. У сфері будівництва падіння прискорилося з 9% до 22,7%, вантажообігу – з нульового показника до 10,8%. Лише позитивна динаміка аграрного сектору (річне зростання – 2,8%) утримала загальні показники економіки України від повного обвалу. У 2014 р. стрімко прискорилися інфляційні процеси. За офіційною статистикою, індекс споживчих цін сягнув 24,9% (зростання цін на продукти харчування – на 24,8%), індекс цін виробників зріс на 31,8%. Головними складниками інфляційних процесів виявилися обвальне знецінення гривні (майже двократна девальвація) і стрімке подорожчання житлово-комунальних послуг (офіційно на 34,3%) [8]. Загалом у 2014 р. обсяг реального

Рис. 6. Динаміка зміни реального ВВП у 2013–2018 рр. (у % до попереднього року)

Джерело: побудовано автором за даними [9]

ВВП порівняно з 2013 р. зменшився на 6,6% а в 2015 р. – на 9,8%. За 2014–2015 рр. економіка країни сумарно скоротилася на 16,4% порівняно з 2013 р. Поступове економічне зростання у 2016–2018 рр. сумарно призвело до збільшення реального ВВП на 8,2% (2,4% у 2016 р., 2,5% у 2016 р. та 3,3% у 2018 р.), що становить лише половину від того, наскільки економіка країни впала у 2014–2015 рр.

Динаміку державного та гарантованого державою боргу за період 2013–2019 рр. наведено в табл. 1.

Представлені у табл. 1 дані свідчать, що обсяг державного і гарантованого державою боргу в 2019 р. порівняно з 2013 р. збільшився у гривневому еквіваленті у 3,67 рази (з 584,79 млрд грн до 2 146,64 млрд грн), а в доларовому еквіваленті зріс лише на 7,6% (із \$73,16 млрд до \$78,78 млрд). Суттєве відхилення у темпах зміни державного та гарантованого державою боргу пояснюється значною девальвацією національної грошової одиниці. Зокрема, якщо на початок 2013 р. 100 доларів коштували 799,3 грн, то станом на грудень

2018 р. – 2745,5 грн. Тобто за досліджуваний період національна грошова одиниця девальвувала у 3,4 рази.

Наступний кількісний показник, який визначатиме результативність фінансової політики держави, – відношення обсягу державного і гарантованого державою боргу до ВВП.

На рис. 7 представлено відношення боргу до ВВП за 2013–2018 рр.

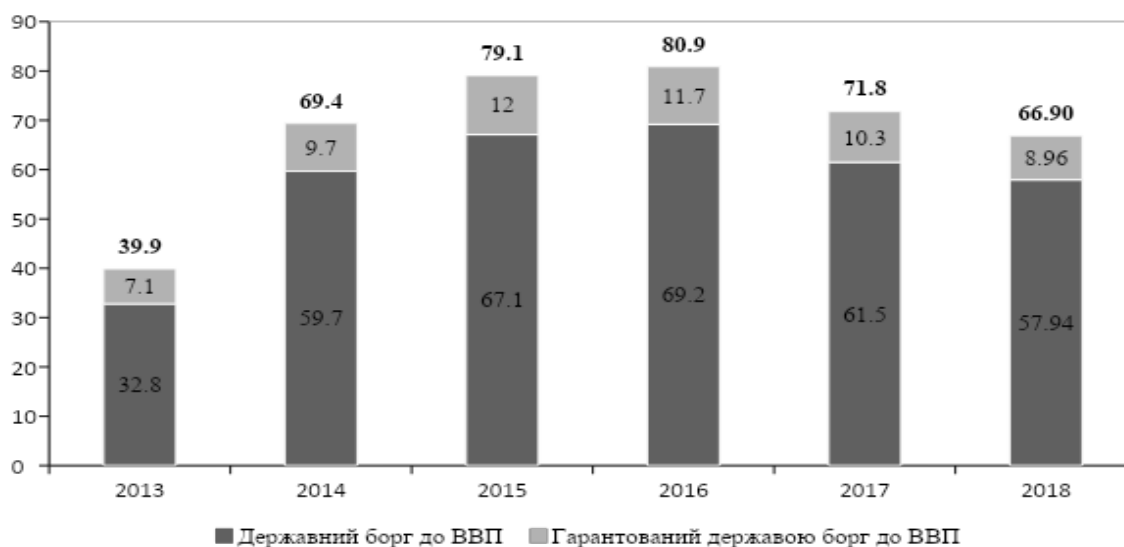
Представлені на рис. 7 дані свідчать про те, що в 2018 р. порівняно з 2013 р. обсяг державного та гарантованого державою боргу зріс майже вдвічі. Так, якщо в 2013 р. державний борг становив 39,9% ВВП то, за попередніми даними Державного комітету статистики щодо величини ВВП, у 2018 р. становив 66,9% ВВП. За досліджуваний період гарантований державою борг збільшився несуттєво – із 7,1% ВВП у 2013 р. до 8,96% ВВП у 2018 р. Дані рис. 7 указують, що зміна відношення боргу до ВВП упродовж 2013–2018 рр. відбулася нерівномірно: зросло до 2016 р. і поступово почало скорочуватися у 2017–2018 рр.

Таблиця 1

Обсяги державного та гарантованого державою боргу України у 2013–2019 рр.

Показник	Державний борг		Гарантований державою борг		Разом	
	млрд грн	млрд \$	млрд грн	млрд \$	млрд грн	млрд \$
2013	480,22	60,08	104,57	13,08	584,79	73,16
2014	947,03	60,06	153,8	9,75	1100,83	69,81
2015	1334,27	55,59	237,91	9,91	1572,18	65,5
2016	1650,83	60,71	278,98	10,26	1929,81	70,97
2017	1833,71	65,33	307,98	10,97	2141,69	76,3
2018	1860,5	67,19	308,13	11,13	2168,63	78,32
31.03.2019	1859,16	68,23	287,48	10,18	2146,64	78,41

Джерело: побудовано автором за даними [13]

Рис. 7. Динаміка відношення боргу до ВВП у 2013–2018 рр., %

Джерело: побудовано автором за даними [9; 13]

Баланс поступово наближається до оптимального значення в 60% співвідношення державного і гарантованого боргу до ВВП. Згідно з позицією Міністерства фінансів України, «... таких результатів удалося досягти завдяки запровадженню нових підходів до бюджетного планування – встановлення чітких орієнтирів та бюджетних правил на середньостроковий період, у тому числі щодо рівня дефіциту державного бюджету.

На позитивні зміни у співвідношенні державного та гарантованого державного боргу також вплинули нові підходи до управління державним боргом – запроваджені Міністерством фінансів активні операції з державним боргом щодо зменшення валютного складника та згладження графіку погашення державного боргу...» [14].

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Діюча практика реалізації вітчизняної фінансової політики в умовах агресії Російської Федерації у 2014–2018 рр. свідчить про переорієнтацію фінансової політики держави впродовж аналізованого періоду на потреби безпеки та оборони країни. Так, питома вага видатків на оборону у видатках державного бюджету зросла від 3,6% у 2013 р. до 8,7% у 2018 р. При цьому голов-

ною проблемою, на нашу думку, залишаються питання обліку та підвищення ефективності використання бюджетних коштів у цій сфері. Результативний показник фінансової політики – зміна реального ВВП у 2013–2018 рр. – засвідчив, що економіка країни все ще оговтується від анексії частини території та бойових дій на сході країни. Спостерігаються позитивні тенденції у 2016–2018 рр., коли відновилось економічне зростання. Результативний показник фінансової політики держави у сфері обслуговування державного боргу свідчить про зростання боргового навантаження починаючи з 2013 р. Тенденції 2016–2018 рр. свідчать про позитивну динаміку скорочення відношення боргу до ВВП України. Негативним аспектом такої боргової політики є щорічне зростання видатків на обслуговування державного боргу, що створює ефект «витіснення» фінансування інших важливих для економічного зростання напрямів видатків державного бюджету держави.

Подальше дослідження реалізації окремих складників фінансової політики України в сучасних умовах та впливу окремих чинників на її результативні показники відкриває перспективу подальших досліджень у цій сфері фінансової науки.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Теліженко О.М., Боронос В.Г. Узгодження основних складових реалізації фінансової політики в Україні. *Вісник Сумського державного університету. Серія «Економіка»*. 2013. № 1. С. 35–44. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/VSU_ekon_2013_1_7.
2. Про Державний бюджет України на 2013 р. : Закон України від 06.12.2012 № 5515-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5515-17> (дата звернення: 25.04.2019).
3. Про Державний бюджет України на 2014 р. : Закон України від 16.01.2014 № 719-VII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/719-18> (дата звернення: 25.04.2019).
4. Про Державний бюджет України на 2015 р. : Закон України від 28.12.2014 № 80-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80-19> (дата звернення: 28.04.2019).
5. Про Державний бюджет України на 2016 р. : Закон України від 25.12.2015 № 928-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/928-19> (дата звернення: 29.04.2019).
6. Про Державний бюджет України на 2017 р. : Закон України від 21.12.2016 № 1801-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1801-19> (дата звернення: 25.04.2019).
7. Про Державний бюджет України на 2018 р. : Закон України від 20.05.1999 № 2246-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2246-19> (дата звернення: 27.04.2019).
8. Україна 2014–2015: долаючи виклики (аналітичні оцінки). *Центр Разумкова*. 56 с. URL : http://www.razumkov.org.ua/upload/Pidsumky_2014_2015_A4_fnl.pdf (дата звернення: 01.05.2019).
9. Валовий внутрішній продукт. *Державний комітет статистики України*. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 15.03.2019).
10. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 № 1277. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13>.
11. Індекс споживчих цін. *Державний комітет статистики України*. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 22.04.2019).
12. Процентна політика Національного банку України та її роль. *Національний банк України*. URL : https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=31716483&cat_id=107576 (дата звернення: 02.05.2019).
13. Боргова статистика. *Міністерство фінансів України*. URL : <https://www.minfin.gov.ua/news/borg/borhova-statystyka> (дата звернення: 14.03.2019).
14. Співвідношення державного і гарантованого державою боргу до ВВП зменшилося з 80,9% у 2016 р., до 71,8% у 2017 р. *Міністерство фінансів України*. URL : <https://www.minfin.gov.ua/news/view/spivvidnoshennia-derzhavnoho-i-harantovanoho-derzhavoiu-borhu-do-vvp-zmenshylosia-z--u--do--u--rotsi?category=borg&subcategory=borhova-statystyka> (дата звернення: 28.04.2019).

REFERENCES:

1. Telizhenko, O. M., Boronos, V. H. (2013) Uzghodzhennia osnovnykh skladovykh realizatsii finansovoi polityky v Ukraini [Harmonization of the main components of the implementation of fiscal policy in Ukraine]. *Visnyk Sumskoho derzhavnogo universytetu*, vol 1, pp. 35–44. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VSU_ekon_2013_1_7. (accessed 10 January 2013). (in Ukrainian)
2. Verkhovna Rada of Ukraine (2013) Zakon Ukrainy Pro Derzhavnyi biudzheth Ukrainy na 2013 r. [Law of Ukraine About the State Budget of Ukraine for 2013]
Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5515-17> (accessed 25 April 2019).
3. Verkhovna Rada of Ukraine (2014) Zakon Ukrainy Pro Derzhavnyi biudzheth Ukrainy na 2014 r. [Law of Ukraine About the State Budget of Ukraine for 2014]
Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/719-18> (accessed 25 April 2019).
4. Verkhovna Rada of Ukraine (2015) Zakon Ukrainy Pro Derzhavnyi biudzheth Ukrainy na 2015 r. [Law of Ukraine About the State Budget of Ukraine for 2015]
Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80-19> (accessed 28 April 2019).
5. Verkhovna Rada of Ukraine (2016) Zakon Ukrainy Pro Derzhavnyi biudzheth Ukrainy na 2016 r. [Law of Ukraine About the State Budget of Ukraine for 2016]
Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/928-19> (accessed 29 April 2019).
6. Verkhovna Rada of Ukraine (2017) Zakon Ukrainy Pro Derzhavnyi biudzheth Ukrainy na 2017 r. [Law of Ukraine About the State Budget of Ukraine for 2017]
Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1801-19> (accessed 25 April 2019).
7. Verkhovna Rada of Ukraine (2018) Zakon Ukrainy Pro Derzhavnyi biudzheth Ukrainy na 2018 r. [Law of Ukraine About the State Budget of Ukraine for 2018]
Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2246-19> (accessed 27 April 2019).
8. Razumkov Center (2015) Ukraina 2014-2015: dolaiuchy vyklyky (analitichni otsinky) [Ukraine 2014-2015: Overcoming Challenges (Analytical Opinions)], Available at: http://www.razumkov.org.ua/upload/Pidsumky_2014_2015_A4_fnl.pdf (accessed 01 May 2019). (in Ukrainian)
9. State Committee of Statistics of Ukraine (2019) Valovi vnutrishnii produkt [Gross Domestic Product], Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (accessed 15 March 2019). (in Ukrainian)
10. Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine (2013) Nakaz Pro zatverdzhennia Metodichnykh rekomendatsii shchodo rozrakhunku rivnia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy [Order on Approval of Methodical Recommendations for Calculating the Level of Economic Security of Ukraine], Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13>. (accessed 20 April 2019). (in Ukrainian)
11. State Committee of Statistics of Ukraine (2019) Indeks spozhyvchykh tsin [Consumer price index], Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (accessed 22 June 2019). (in Ukrainian)
12. National Bank of Ukraine (2019) Protsentna polityka Natsionalnogo banku Ukrainy ta yii rol [Interest rate policy of the National Bank of Ukraine and its role], Available at: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=31716483&cat_id=107576 (accessed 02 May 2019). (in Ukrainian)
13. Ministry of Finance of Ukraine (2019) Borhova statystyka [Debt statistics], Available at: <https://www.minfin.gov.ua/news/borg/borhova-statystyka> (accessed 14 July 2019). (in Ukrainian)
14. Ministry of Finance of Ukraine (2019) Spivvidnoshennia derzhavnogo i harantovanoho derzhavoiu borhu do VVP zmenshylosia z 80,9% u 2016, do 71,8% u 2017 rotsi [The ratio of state and government-guaranteed debt to GDP declined from 80.9% in 2016 to 71.8% in 2017], Available at: <https://www.minfin.gov.ua/news/view/spivvidnoshennia-derzhavnogo-i-harantovanoho-derzhavoiu-borhu-do-vvp-zmenshylosia-z--u--do--u--rotsi?category=borg&subcategory=borhova-statystyka> (accessed 02 July 2019). (in Ukrainian)